

Yhteiskuntaa tutkivan maantieteen valoisa tulevaisuus

Ihmismaantiede, aluetiede, kulttuurimaantiede ja yhteiskuntamaantiede muodostavat yhdessä yhteiskuntaa tarkastelevan maantieteen alan. Se on muihin yhteiskunta- ja kulttuuritieteisiin verrattuna keskisuuri ala, jossa on Suomessa laskentatavasta riippuen 15–17 vakinaista professuuria.

Yhteiskuntaa tutkivan maantieteen nykytila on hyvä. Näkemys perustuu kahden asiakokonaisuuden lyhyeen arviointiin. Ensinnäkin alalla tehtävän tutkimuksen taso vaikuttaa korkealta niin sisäkuin ulkopuoleltakin tarkasteltuna. Nykyisen yliopistopolitiikan aikakaudella opettamisen varaan ei ole helppoa rakentaa alan tulevaisuutta, niin tärkeä merkitys kuin sillä opetus- ja kulttuuriministeriön rahanjaossa onkin. Sitä vastoin tutkimukseen liittyvä symbolinen ulottuvuus korostuu koulutuspolitiikassa koko ajan entistä enemmän. Tieteenalojen arvo ja ”prestiisi” näkyy nyky-yliopistossa arvioitavan sängen suoraviivaisesti erilaisen tutkimusmeriittien ja niitä mittaamaan tarkoitettujen indikaattorijärjestelmien avulla.

Suomessakin julkaisuja arvottava indikaattorijärjestelmä on hallintatekniikka, joka on syntynyt vastauksena alati kuumenevaan julkaisutehtailuun. Tekniikka on luotu aikana, jolloin jokainen jollakin tapaa sääntillisesti kirjoitettu tutkimus löytää lopulta paikkansa kansainvälisestä julkaisusarjasta ja jolloin kaikki julkaisut näyttävät potentiaalisesti yhtä arvokkailta. Kilpailuyhteiskunta perustuu kuitenkin lakkaamattomaan vertailujen työs-

tämiseen ja metriikoiden luomiseen. Siksi myös julkaisukanavien välille rakennetaan eroja, jotka pohjautuvat monin osin eräiden kaupallisten yhtiöiden työstämiin laskentajärjestelmiin ja tuolta pohjalta laadittuihin arvohierarkioihin.

Britanniassa paljon keskustelua herättäneet tieteellisen toiminnan yhteiskunnallisen vastikkeellisuuden ajatus ja vastikkeellisuuden systemaattinen tarkastelu eivät ole vielä tavoittaneet Suomea. Koska julkaisujen varsinainen sisältö ei tällä hetkellä ole poliittisen hallinnan pääasiallinen kiinnostuksen kohde – tai sisältöä tulkitaan julkaisupaikan muodollisten tunnusten perusteella – arvioidaan maantiedettä ainakin lähitulevaisuudessa pääosin tietyillä avainfoorumeilla julkaistujen vertaisarvioitujen julkaisujen lukumäärän avulla.

Kansainvälinen verkottuminen ja yhteiskuntaa tutkivan maantieteen alati vahvistuva julkaisu-profiili ovat monessa suhteessa sidoksissa toisiinsa. Suomalaistutkijat ovat vuosikymmenten aikana kehittäneet ympärilleen asiantuntijaverkoston, joka pitää sisällään alan lähestulkoon kaikki avaintutkijat. Kansainvälisesti pienellä alalla keskeisiin akateemisiin portinvartioihin kiinnittymisen on yhdessä tieteellisen substanssin kanssa merkittävällä tavalla helpottanut suomalaistutkijoiden kansainvälisiä julkaisupyrkimyksiä. Julkaisuja tarkastellen yhteiskuntaa tutkivan maantieteen toiminta kestää vertailun minkä tahansa suomalaisen kulttuuri- ja yhteiskuntatieteen kanssa.

Alan myönteinen tilanne johtaa monenlaiseen pohdintaan. Erityisesti alalle tarvitaan jatkuvasti uutta kriittistä massaa. Ulkomailla monet tutkijat ovat päätyneet yhteiskuntaa tutkivan maantieteen professuureihin ilman varsinaista maantieteen koulutusta. Toiseen suuntaankin liikettä on ollut. Nykykehityksen jatkuessa en pitäisi yllättävänä, jos yhteiskuntaa tutkivat maantieteilijät menestyisivät Suomessa professorin tehtävänätyöissä myös kotialojensa ulkopuolella. Tämä on alalle mahdollisuus. Kyseinen kehitys avaisi portin maantieteen käsitteellisen aineksen laajentumiselle aikana, jolloin uusien professuurien saaminen emoaalalle on vaikeaa.

Yhteiskuntaa tutkiva maantiede ei elä pelkästä tieteellisestä prestiisistä – niin merkittävää kuin se onkin. Alaa eivät rahoita kansainväliset tiedekustantajat eivätkä ulkomaiset kollegat, vaan yliopistot, jotka ammentavat yleisen yhteiskuntapolitiikan vallitsevista tuulista. Vallitsevat hallinnolliset ja poliittiset totuusrakenteet määrittävät alaa vahventavat ja heikentävät kehityskulut. Tämä houkuttelee tarkastelemaan alan niin kutsuttua yhteiskunnallista relevanssia, joka on toki poliittinen määrittelykysymys ja jonka sisältö vaihtelee ajan oloon.

Opettajain koulutus oli pitkään Suomessa alan keskeisin relevanssin ja valtiosuhteen määrittäjä. Suomessa hyvinvointivaltion rakennustyö eritoten 1960-luvulta lähtien kuitenkin tempaus maantieteen irti tilallisesta pedagogiasta kouluopetuksen merkityksessä ja kiinnitti sen poliittiseen järjestelmään aikaisempaa monimutkaisemmalla tavalla. On kiinnostavaa, että tätä kansainvälisesti mielenkiintoista prosessia ei ole vielä kukaan tutkittu yksityiskohtaisesti.

Yhteiskuntaa tutkiva maantiede sen nykyisessä merkityksessä syntyi maantieteen voimakkaan hallintovaltaistumisen kautta. Alasta tuli osa suomalaisen yhteiskunnan ja hyvinvointivaltioksi usein kutsutun valtiotyypin muodostumisprosessia ja tuohon oleellisesti kuulunutta valtiotilan uudelleenorganisoi- ja järjestämispyrkimystä. Alalla tehty tutkimus alkoi eritoten 1960-luvulta lähtien suuntautua valtiotilaa koskevien kysymysten ratkaisuun. Modernisaation avainkäsitteet, kuten suunnittelu ja kehitys, muodostuivat yhteiskuntaa tutkivan maantieteen laajenemisen tukipilareiksi.

On huomattava, että valtion alueellisuuden rakentuminen ja yhteiskuntaa tutkivan maantieteen asema ovat pitkään olleet toisiinsa sidotut. Suomalaisen yliopistoverkon laajentuminen Ouluun

vuonna 1958 ja sieltä edelleen muualle perustui osin porvarilliseen sivistysoptimismiin eli tavoitteisiin luoda Suomen eri osiin ”sivistyskeskuksia”. Uusista yliopistoista muodostui instituutioita, jotka toimivat julkilausutusti omien alueidensa yliopistoina, eräänlaisina palvelijoina. Tästä yhteiskuntaa tutkiva maantiede hyötyi: siitä tuli valtion alueellistumisen yksi tiedollinen tukipilari.

Edellä sanottu viittaa siihen, että yhteiskuntaa tutkiva maantiede syntyi Suomessa 1950-luvulta lähtien yhteiskunnallisen kehityksen kylkiäisenä: edistysuskon, teknistymisen, järjestyshakuisuuden ja rationaalisuususkon todistuksena. Mutta se syntyi myös siksi, että eräät yhteiskuntaa tutkivat tieteet luopuivat alueellisesta tai tilallisesta tarkastelusta ja valtiotilan järjestelyn analyysistä. Syntyi tiedollinen tila, jonka yhteiskuntaa tutkiva maantiede täytti.

On ollut mielenkiintoista havaita, miten tämä yhteiskunnallisesta relevanssista ammentava prosessi yhä jatkuu. Yhteiskuntaa tutkivat maantieteilijät ovat olleet nopeita havaitsemaan nykyisen valtioelämän ja aluekehityksen yhdistäviä avaintemoja ja alkanet kansainvälisten esikuvien innoittamina tutkia esimerkiksi innovaation ja kestävyyden kaltaisia ilmiöitä maantieteellisistä näkökulmista.

Yhteiskuntaa tarkastelevan maantieteen yhteiskunnallisen relevanssin lähes pysyvältä näyttävä testamentti on alan koulutuksen saaneiden päätyminen vaativiin aluekehitys-, johtamis- ja asiantuntijatehtäviin. Tässä alan keskeisten vaikuttajien henkilökohtaisten suhteiden merkitys on niin historiaa kuin nykypäivääkin tarkastellen ollut aivan keskeinen.

Yhteiskuntaa tutkivan maantieteen tulevaisuus on valoisa. Alan tulee kuitenkin tulevaisuudessa pitää huolta sekä terävästä tieteellisestä toiminnasta että yhteiskunnallisesta relevanssista. Ilman kansainvälisesti korkealle arvostettua tutkimusta ala menettää muiden tieteiden arvostuksen. Vastaavasti ilman yhteiskunnallisesti relevanttia tiedontuotantoa yhteiskuntaa tarkasteleva maantiede menettää tärkeän poliittisen sidoksen ja toiminnan oikeuttajan. Laiminlyömällä hyvät suhteet valtakunnalliseen, alueelliseen, paikalliseen ja miksei myös kansainväliseen hallinto- ja päätöksentekojärjestelmään ala unohtaa oman historian.

SAMI MOISIO
*Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto*